
РОЗДІЛ II. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 340.13

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.10>

ЗНАЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ КОНСТРУКЦІЇ ЯК ЗАСОБУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ

Лавренко Д.О.,

викладач кафедри загальноправових дисциплін

юридичного факультету

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0003-2162-7593>

Лавренко Д.О. Значення юридичної конструкції як засобу юридичної техніки.

У науковій статті розглядаються питання щодо головної ролі юридичної конструкції у правотворчій діяльності та нормотворенні. Можемо зазначити, що в межах межах правотворчого процесу конструкція як одна з особливих форма може бути результатом правотворчості та виступає як засіб юридичної техніки. Пропонується розглядання поняття юридичної конструкції через методологічний аспект. Розглядаються як понятійна форма юридичного мислення, яка може бути виражена в системі норм, що задають конкретний механізм правового регулювання або його окремих елементів. На основі даної інформації автором запропоновано декілька дефініцій, щодо поняття юридичної конструкції які базуються на визначеннях відомих праць науковців. Така категорія, як юридична конструкція виступає самостійним елементом правового явища, та має достатній рівень організації та має більший регулятивний та правореалізаційний потенціал, ніж система права. Можемо зазначити що наразі йде високий прояв вчених до вивчення, особливості юридичних конструкцій. Це стосується переважно галузевих дисциплін, а не загальнотеоретичних досліджень. Новітні розробки поглядів, щодо даного поняття базуються вже на відомих поглядах вчених-науковців. Окреслюються все ж таки чіткі питання природи походження юридичних конструкцій, а за межами характеристики все ж таки залишаються питання функціонального забезпечення юридичних конструкцій, умови, засади, правила формування та створення конструкцій. Можемо побачити, що все ж таки відсутні певні загальнотеоретичні формування, щодо юридичних конструкцій. Тим самим ми пропонуємо розглядати новітні формування понять та їх походження. Приділено увагу актуальній темі загальнотеоретичної юриспруденції,

пов'язаної із процесом конструювання, моделювання, формування алгоритмів правової діяльності, також кореляцією її із практичною складовою. Наукова новизна полягає не тільки в аналізі вітчизняної літератури, щодо поняття конструкцій, а ще й новітніх поглядів на дану дефініцію. При цьому, проблематика юридичних конструкцій до теперішнього часу має здебільшого галузеве (цивільне, кримінальне, адміністративне, сімейне, фінансове, податкове, соціального забезпечення тощо) «забарвлення», що характеризує більшу частину досліджень з практичної сторони.

Ключові слова: юридична конструкція, юридична техніка, правотворчість, норма права, нормативно-правовий акт.

Lavrenko D.O. Significance of legal construction as a tool of legal technique.

The scientific article examines the main role of the legal construction in law-making activity and norm-making. We can note that within the limits of the law-making process, construction as one of the special forms can be the result of law-making and acts as a means of legal technique. It is proposed to examine the concept of legal construction through the methodological aspect. They are considered as a conceptual form of legal thinking, which can be expressed in a system of norms that specify a specific mechanism of legal regulation or its separate element. On the basis of this information, the author proposed several definitions of the concept of legal construction, which are based on the definitions of well-known works of scientists. Such a category as a legal construction acts as an independent element of the legal phenomenon, and has a sufficient level of organization and has greater regulatory and law enforcement potential than the legal system. We can note that there is currently a high level of research by scientists to study the peculiarities of

legal constructions. This applies mainly to branch disciplines, and not to general theoretical research. The latest developments of views regarding this concept are based on already known views of scientists. Clear issues of the nature of the origin of legal constructions are still outlined, and the questions of functional support of legal constructions, conditions, principles, rules of formation and creation of constructions remain beyond the characterization. We can see that certain general theoretical formations regarding legal constructions are still missing. Thus, we propose to consider the latest formation of concepts and their origin. Attention is paid to the topical topic of general theoretical jurisprudence related to the process of construction, modeling, formation of algorithms of legal activity, as well as its correlation with the practical component. The scientific novelty consists not only in the analysis of domestic literature regarding the concept of constructions, but also in the latest views on this definition. At the same time, the problems of legal constructions until now have mostly sectoral (civil, criminal, administrative, family, financial, tax, social security, etc.) "coloring", which characterizes most of the research from the practical side.

Key words: legal construction, legal technique, law-making, rule of law, normative-legal act.

Постановка проблеми. Юридична конструкція як засіб юридичної техніки – відносно нове поняття в українській юридичній теорії та практиці. Тому науковці проявляють великий інтерес до дослідження його проблематики. Розробка теоретичних і прикладних проблем такого явища, орієнтованих на структурування правової інформації, висвітлена у фундаментальних працях представників як галузевих юридичних наук, так і фахівців з теорії права.

Стан опрацювання. Питання юридичних конструкцій не обділені увагою як української, так і закордонної науки. Їх висвітлено у працях: В.К. Бабаєвим, В.М. Барановим, А.А. Деревніним, Ж.О. Дзейко, Т.А. Доценко, Р. Ієрінгом, Ш.В. Калабековим, Т.В. Кашаніною, Д.А. Керімовим, М.М. Коркуновим, В.С. Ковальським, І.П. Козінцевим, Л.А. Луць, Ю.Л. Марєєвим, Д.Е. Пономарьовим, О.Ф. Скакун, Ю.М. Талан, та ін.), і з позицій галузевих юридичних наук (І.І. Бабіним, І.С. Баталовою, Д.В. Винницьким, В.Н. Івановою, А.В. Іванчиним, В.М. Кудрявцевим, Л.Л. Кругліковим, К.К. Паньком, В.В. Піляєвою) ін. Дисертаційні та монографічні дослідження різних аспектів юридичних конструкцій здійснили Н.Я. Лепіш, А.О. Дутко та ін.

Метою цієї статті є наукове дослідження поняття юридичної конструкції, як одного із форм застосування в юридичній техніці та їх роль в правотворчій роботі з систематизації і побудови правового матеріалу.

Виклад основного матеріалу. Діяльність держави, яка виражається у формуванні, прийнятті й оприлюдненні нормативно-правових актів, є одним з найважливіших аспектів діяльності держави. Організація, ведення такої діяльності передбачає наявність у законодавців не тільки загальної обізнаності та компетентності, але й вимагає від них спеціальних знань. Крім того, певних навичок опановування інструментарієм формування плану нормотворчої діяльності, нормативно-правових актів й формулювання законодавчих норм. Ці знання у світовій правовій теорії та практиці називають юридичною технікою, що представляє певну систему вимог при створенні типових правових норм, законів та підзаконних актів, їх упорядкуванні й систематизації.

У кожній державі право має певні особливості, але скрізь воно спрямоване на створення та вдосконалення єдиної, внутрішньо узгодженої та послідовної системи норм, що регулюють суспільстві відносини.

Юридична техніка – це галузь знань про правила ведення правотворчої, законотворчої й нормотворчої діяльності, результатом яких є створення актів індивідуальної дії, або нормативно-правових актів. У сучасних умовах юридична техніка виділяється в окрему галузь юридичної науки, орієнтовану на розв'язання практичних задач.

Найбільш загальними прийомами та засобами юридичної техніки, які належать до всіх її видів, є юридична термінологія, юридичні конструкції, мовностилістичні прийоми та правила викладу змісту нормативно-правових актів, правові презумпції, правові фікції тощо. За змістом юридична техніка складається з технічних засобів (інструментів) та технічних прийомів. Технічні засоби поділяють на такі види: 1) засоби юридичного вираження волі суб'єктів юридичної діяльності (правові презумпції, правові фікції, юридичні конструкції); 2) засоби словесного викладу правових приписів (правова термінологія, правова стилістика) [2, с. 32-33].

Питання юридичної техніки тривалий час вважалися другорядними. Тепер деякі засоби юридичної техніки теорією держави і права та галузевими юридичними науками ґрунтовно досліджені. Проте, ще залишаються такі, яким приділено зовсім мало уваги, зокрема йдеться про юридичні конструкції, як про один з найскладніших засобів законотворчої техніки. Важливе значення має і факт недостатнього наукового дослідження сутності юридичної конструкції. Галузевому законодавству відомо багато найрізноманітніших конструкцій, які вивчаються галузевими юридичними науками з огляду на свій предмет дослідження. Поза тим, завдання загальної теорії права – сформулювати загальне поняття юридичних конструкцій, на основі чого галузеві юридичні науки могли б створювати свої галузеві конструкції, адже,

не маючи належної загальнотеоретичної бази, в галузевих юридичних науках допускаються різні помилки, що переносяться в чинне законодавство, де такі недосконалі конструкції отримують законодавче втілення [1].

Р. Ієринг, розкриваючи значення юридичних конструкцій для правотворчості, вказував: «Особливість систематичної діяльності в праві полягає в тому, що вона не тільки, як і в будь-якій іншій науці, розміщує окремі частини за їхніми місцями, але що цей формальний процес має речовий вплив на правовий матеріал, і що цією процедурою проводиться внутрішнє перетворення правових положень. Правові положення набувають певним чином вищого стану поєднання, відкидають свою форму наказів і заборон і перетворюються на елементи та якості правових інститутів. Так виробляються з них, наприклад, поняття інститутів, сутність правових дій, властивості осіб, речей, прав, підрозділів будь-якого роду тощо». Р. Ієринг досить широко розумів юридичну конструкцію. Особливо помітний цей факт на прикладах, якими він ілюструє її закони. У них конструкціями називаються й поняття, і теорії, і положення закону, і подібні, здебільшого неконструктивні, явища. Водночас Р. Ієрингом була висловлена ключова ідея про пізнання права шляхом аналізу будови правових тіл та їх системи [3, с. 42].

За визначенням Р. Ієринга, юридична конструкція – це один із засобів юридичної техніки та природно-історичний метод обробки правового матеріалу. Юридична конструкція, таким чином, є пластичним мистецтвом юриспруденції, предметом і метою якого є юридичне тіло. Юридичне конструювання – художня обробка юридичного тіла. Основне значення юридичної конструкції полягає в тому, що вона дає готовий типовий зразок, схему, у яку «зодягнеться» правовий матеріал. Ці схеми відіграють важливу роль у різних сферах правової дійсності. Так, у сфері правотворчості використання юридичних конструкцій полегшує формулювання нормативних приписів, надає нормативно-правовим актам чіткість, логічність, послідовність, забезпечує формальну визначеність права. Юридична конструкція є одним з важливих елементів правотворчої техніки та способом впорядкування суспільних відносин, надання їм під час аналізу точності і чіткості. Завдяки юридичній конструкції можна теоретично осмислити спочатку неоформлену кількість феноменів з метою наступного розподілу їх в законах, у відповідності з чітко сформульованими ідеями. Юридичні конструкції дозволяють ідентифікувати і класифікувати юридичні явища шляхом виявлення їх юридичної природи [4, с. 178].

М. Давидова дає визначення, що під юридичною конструкцією вчений розуміє розроблену доктриною та прийняту юридичним науковим співтовариством ідеальну модель, яка дозволяє

теоретично осмислити, нормативно закріпити, виявити в правовому тексті та в реальних юридичних відносинах закономірний, послідовний, логічний взаємозв'язок структурних елементів різних правових явищ. У цьому трактуванні юридична конструкція дозволяє не тільки осмислити правову дійсність, але й цілеспрямовано, раціонально впливати на неї [5, с. 152–155].

Юридична конструкція надає нормам права логічну стрункість, обумовлює послідовність їх викладу, визначає зв'язок між нормами права, сприяє повному, чіткому врегулюванню суспільних відносин (чи їх елементів). Використання юридичної конструкції націлює законодавця на те, щоб з достатньою повнотою регламентувати всі її елементи. Законодавець мислить не тільки нормативно, але і юридичними конструкціями. Так, законодавець у процесі нормотворчості спочатку мислить юридичними конструкціями як абстрактними образами побудови нормативного матеріалу, а потім – нормами права, які мають, у порівнянні з конструкціями, більш конкретний характер [6, с. 15-16].

Всі конкретні правила правотворчої техніки об'єднуються загальною основою, наскрізною ідеєю створити найприємніші та найсприятливіші умови для правильного застосування нормативно-правових актів, досягти повноти, точності, доступності, компактності правових положень. У загальному вигляді правила правотворчої техніки – це система вимог та способів створення найбільш доцільних за формою і досконалих за структурою, змістом та викладом нормативно-правових актів [7, с. 35]. Юридичні конструкції являють собою один із найважливіших елементів правотворчої техніки права. Вони є способом впорядкування суспільних відносин і надання їм під час аналізу точності і чіткості. Вони дають можливість теоретично осмислити неоформлену масу феноменів з ціллю наступного розподілу їх в законах, у відповідності з чітко сформульованими ідеями. Юридичні конструкції дозволяють ідентифікувати і класифікувати юридичні явища шляхом визначення їх так званої юридичної природи. Юридична конструкція – це створена за допомогою абстрагування мислення модель суспільного відношення (його типова схема), елементи якої міцно пов'язані між собою [6, с. 178]. Юридична техніка у правотворчості охоплює техніко-юридичні прийоми і правила під час вироблення законів і підзаконних актів, адже для забезпечення верховенства закону і його ефективної дії необхідний високий рівень законодавчої техніки. Юридична техніка у правотворчості охоплює методики роботи над текстами нормативно-правових актів, прийоми найдосконалішого викладу думки законодавця (інших суб'єктів правотворчості) у статтях нормативно-правових актів, вибір найдоцільнішої структури кожного з них, термінології і мови, спо-

соби оформлення змін, доповнень, повного або часткового скасування, об'єднання нормативно-правових актів тощо. Вона забезпечує юридичну досконалість нормативних документів [8, с. 151-152]. Оформлення (формалізація) «правової ідеї» і процес усвідомлення правотворчих факторів здійснюються в рамках того або іншого способу правотворчості (включаючи спонтанний (непланомірний) шлях утворення права. Учасники (суб'єкти соціально-правового життя) діють в тій чи іншій мірі свідомо, підпорядковуючи свою правотворчу активність законам людського розуму. Але мова йде про те, що під час формування юридичних конструкцій в дію вступає власне правотворчий процес, який будується за певними принципами і здійснюється згідно з регламентними процедурами [9, с. 37].

Юридична конструкція набуває в результаті інтелектуально-правотворчої роботи нормативного характеру, а засіб правотворчої техніки перетворюється у правовий інструмент (засіб правового регулювання). Розроблені юридичні конструкції повинні відповідати таким вимогам: а) конструкція повинна бути повною, охоплювати всілякі приватні випадки, які повинні укладатися в її межах; б) конструкція повинна бути послідовною, не повинна складати виключення з більш загальних положень, а бути узгодженою з ними, бути такою, щоб вирішення за її допомогою приватних питань виходило як логічний висновок; в) конструкція повинна бути простою, не обтяжувати існуючу (діючу) систему права і не ускладнювати процес правозастосування і правореалізації, навпаки, всіляко сприяти більш оптимальному його розвитку [10, с. 37]. Створення конструкцій переслідує мету пошуку кращого способу розуміння і відображення в нормі права надзвичайно складної правової реальності. Особливо важливим в такому процесі є науковий підхід. Конструкція повинна точно і найбільш повно охоплювати норми права, з яких вона виводиться і засобом створення яких вона є.

Юридичні конструкції повинні відповідати таким вимогам: а) конструкція повинна бути повною, охоплювати всілякі приватні випадки, які повинні укладатися в її межах; б) конструкція повинна бути послідовною, не повинна складати виключення з більш загальних положень, а бути узгодженою з ними, бути такою, щоб вирішення за її допомогою приватних питань виходило як логічний висновок; в) конструкція повинна бути простою, не обтяжувати існуючу (діючу) систему права і не ускладнювати процес правозастосування і правореалізації, навпаки, всіляко сприяти більш оптимальному його розвитку [11]. Створення конструкцій переслідує мету пошуку кращого способу розуміння і відображення в нормі права надзвичайно складної правової реальності. Особливо важливим в такому процесі є науковий під-

хід. Конструкція повинна точно і найбільш повно охоплювати норми права, з яких вона виводиться і засобом створення яких є [12, 13].

Висновки. Отже, юридична конструкція, перш ніж бути втіленою в законодавстві, моделюється вченими. Юридичні конструкції, які поширюються на всю систему позитивного права й визначають її характер, зміст, іменуються загально правовими конструкціями. Вони відтворюють правові явища в гранично узагальненому вигляді та придатні для використання в більшості галузей права. Юридична конструкція – це засіб правотворчої техніки, який полягає в моделюванні, певній логічній побудові нормативного матеріалу, одночасно виступаючи методом пізнання і тлумачення норм права. З позиції онтології феномен «юридична конструкція» має два значення: широке й вузьке.

З погляду широкого підходу, юридичними конструкціями вважаються практично усі правові явища, які мають певну структуру, будову, характеризуються ознакою «конструкційності». У цьому сенсі можна говорити про конструкцію права, галузі права, правового інституту, норми права, правосвідомості. Також широким необхідно визнати розуміння юридичної конструкції як методу пізнання права і тлумачення правових норм. У вузькому сенсі юридична конструкція – це засіб правотворчої техніки, який полягає в моделюванні, певній логічній побудові нормативного матеріалу. Функціональна значущість юридичних конструкцій полягає в наявності у даного правового компоненту особливих якостей юридико-технічного походження, які у своїй сукупності дозволяють здійснювати конструктивне тлумачення норм права, сприяють всебічному з'ясуванню сенсу норм права. Не менше значення має методологічна цінність юридичних конструкцій, яка визначається сутністю догматичного юридичного аналізу права. Юридичні конструкції не лише акумулюють і ретранслюють апробовані зразки і моделі юридичної практики, але і виступають джерелом формування нового юридичного знання і, в цьому сенсі, входять в базовий арсенал аналітичної методології права. Вдосконалення юридичних конструкцій, підвищення їх ефективності в правовій сфері має відбуватися в рамках розробки і впровадження в практику загально правової концепції юридичного конструювання, як розділу юридичної техніки, що включає єдині для всіх галузей законодавства прийоми і методи створення юридичних конструкцій, обґрунтування і вибір їх цілей, встановлення контрольних механізмів за процесом втілення юридичних конструкцій у життя і відповідальності за кінцеві результати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Шутак І.Д. Юридична техніка. Івано-Франківськ, 2013. 496 с.

2. Дутко А.О. Юридична техніка: види та зміст. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2006. № 3. С. 25–33.
3. Наливайко Л.Р. Фоміна Д.О., Застосування методики гендерно орієнтованого бюджетування в Україні: проблеми теорії та практики. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/25-28_17.pdf.
4. Leheza Y., Nalyvaiko L., Sachko O., Shcherbyna V., Chepik-Trehubenko O. Principles of law: Methodological approaches to understanding in the context of modern globalization transformations. *Ius Humani. Law Journal*. 2022. 11(2). P. 55–79. <https://doi.org/https://doi.org/10.31207/ih.v11i2.312>.
5. Ковальський В.С. Правотворчість : теоретичні та логічні засади . Київ: Юрінком Інтер, 2005. 192 с
6. Давидова М.Л. Юридична техніка : проблеми теорії та методології: монографія. 2009 р.
7. Шутак І.Д., Онищук І.І., Легін Л.М. Юридична техніка в схемах і таблицях: курс лекцій. Дрогобич: Коло, 2016. 234 с.
8. Ковальський В.С. Правотворчість: теоретичні та логічні засади. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 192 с.
9. Осауленко О.І. Загальна теорія держави і права: навч. пос. Київ: Істина, 2007. С. 151-152.
10. Оніщенко Н.М. Правова система: проблеми теорії: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. 35.
11. Enright C. Summary of Legal Method. URL: www.simplifylaw.com/.../ChrisEnrightSLWC08Paper.pdf. 17. Varga C. Doctrine and technique in law / C. Varga // *Internationales*.
12. Фоміна Д.О. Правовий аспект праці жінок в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 1. С. 159–162. URL: <http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/Porivnyalno-analitichne-pravo-1-2018-1.pdf#page=159>.
13. Онищук І.І. Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах. Івано-Франківськ: Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки, 2014. 228 с.
14. Олійник О.С. Шлюбний договір: порівняльно-правовий аналіз законодавства різних правових систем: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» Київ, 2009. 23 с.